

Cumhuriyet Devri Öncesinde ve Sonrasında Eğitim ve Öğretim Alanında Ülkemizde Yaşanan Gelişimlerin İncelenmesi

İlyas EKŞİ

MEB Eğitim Yöneticisi

ilyas_eksi@hotmail.com, ORCID:0009-0002-3787-3588

Fayik ELHAKAN

MEB Eğitim Yöneticisi

f.elhakan@hotmail.com, ORCID:0009-0009-9282-8852

Dilek TUNÇ

MEB Eğitim Yöneticisi

mamastyle34@gmail.com, ORCID:0009-0004-9514-0379

Gökhan BAYAR

Türkçe Öğretmeni

gokhnbayar@hotmail.com, ORCID: 0009-0000-2294-2400

Özet

Türklerde en eski tarihlerden bu yana eğitime özel bir önem atfedilmektedir. En eski çağlardan bu yana çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak farklı eğitim metotları denenmiştir. Türklerde eğitime bu kadar önem verilmesinin sebepleri altında, günlük yaşamda gerek birey olarak gerekse kendi devletine karşı bir vazife olarak algılanmasından ileri gelmektedir. Türk eğitim geleneğine göre eğitim ailede başlar, okulda devam eder ve sahip olunan çevre ekseninde gelişme gösterir. İlk Türkler Uygurlara kadarki süreçte göçebe bir hayat tarzını tercih ettiği için eğitimler genel itibariyle at üzerinde, obalarda, çadırlarda gerçekleştirilmiştir. Uygurların yerleşik yaşama geçmesiyle birlikte mimari anlamda da eğitim kurumları

tesis edilmiş, Göktürkler gibi milli bir alfabe geliştirilmiş, okuma yazma seferberliği gerçekleştirilmiştir. İnsanlarımız duygu ve düşüncelerini dikilitaşlara işlemişlerdir. Uygurlardan sonraki süreçte medrese usulü benimsenmiştir. Bu usulü Tanzimat devrine kadar tüm yönleriyle Osmanlı Devleti de kurum ve kuruluşları ile devam ettirmiş, ilerde kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'nin bürokrat ve devlet adamlarının yetişmesine olanak sağlamıştır. Tanzimat devri ile birlikte ülkede yeni tarz eğitim ve öğretim veren okulların ve kurumların açıldığını belirtmek gerekir. Türkiye'nin Osmanlı'dan devraldığı eğitim modelinde, farklı bireyler yetiştiren, farklı eğitim yönteminin uygulandığı bir sistem hakimdi. Yeni eğitim sistemi ise milli karakterde bir eğitim modelini inşa etmek istiyordu. Yapılacak olan yeniliklerin halk üzerinde etki bırakabilmesi için mevcut bütün eğitim sistemlerinin tek bir çatı altında birleştirilmesi gerekiyordu. Bu amaçla da eğitim ve öğretim faaliyetleri birleştirildi. Ülkenin muasır devletler seviyesine ulaştırılması için yapılan en keskin girişimlerden birisi de yeni alfabenin tesis edilmesi ve uluslararası rakamların kabulüyle atılmıştır. Bundan sonra da eğitim ve öğretim alanında yapılan devrimsel karakterli birçok gelişme ve ilerleme faaliyet söz konusudur. Harf inkılabı ülkenin yönünün neresi olacağını kesin ve geri dönülemez bir şekilde belirlemiştir. Türk toplumun genel olarak bin yıldır kullanageldiği Arap harfleri yerine Latin harflerinin kabul edilmesi ile birlikte halkevleri, halkodaları ve millet mektepleri gibi yeni ve farklı okuma yazma öğreten okullar ve kurslar açılmış, tümüyle Batı'ya entegreli ve yönelimli bir eğitim modeli geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat Devri, Cumhuriyet Devri, Eğitim ve Öğretim

Examination of the Developments in the Field of Education and Training in Our Country Before and After the Republican Era

Abstract

A special importance has been attributed to education in Turks since the earliest times. Since the earliest times, different educational methods have been tried using various methods and techniques. Under the reasons why such importance is given to education in Turks, it comes from the perception of education both as an individual and as a duty to one's own state in everyday life. According to the Turkish educational tradition, education starts in the family, continues at school and develops on the axis of the environment owned. Since the first Turks preferred a nomadic lifestyle in the period up to the Uyghurs, trainings were generally carried out on horses, obas, tents. With the transition of the Uyghurs to a settled life, educational institutions were established in an architectural sense, a national alphabet was developed like the Göktürks, and literacy mobilization was carried out. Our people have committed their feelings and thoughts to obelisks. In the process after the Uyghurs, the madrasa method was adopted. This method was continued

by the Ottoman State with its institutions and organizations in all aspects until the Tanzimat period, and it enabled the bureaucrats and statesmen of the Republic of Turkey, which will be established in the future, to grow up. It should be noted that with the Tanzimat era, schools and institutions providing a new style of education and training were opened in the country. In the educational model that Turkey inherited from the Ottoman Empire, there was a system that raised different individuals and applied different educational methods. The new education system, on the other hand, wanted to build an educational model of a national character. In order for the innovations to be made to have an impact on the public, all existing education systems had to be united under one roof. For this purpose, education and training activities were combined. One of the sharpest attempts made to bring the country to the level of contemporary states was made with the establishment of a new alphabet and the adoption of international numerals. After that, there are many developments and progress activities made in the field of education and training with a revolutionary character. The revolution of letters has definitely and irrevocably determined where the direction of the country will be. With the adoption of Latin letters instead of Arabic letters, which Turkish society has been using for a thousand years in general, new and different literacy-teaching schools and courses such as public houses, public schools and national schools have been opened, and a completely integrated and oriented education model has been developed for the West.

Key Words: The Tanzimat Era, the Republican Era, Education and Training

Giriş

Eğitim, fertlerin kendi yaşantıları yoluyla davranış değişikliği meydana getirme sürecidir. Öğretim ise eğitimden farklı olarak yaşantılar yoluyla meydana gelen kalıcı izli davranış değişikliğidir.

Türklerde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği ilk kurum ailedir. Eğitimin ilk basamağı olan aile kurumu gerekli olan edep ve terbiyeyi Türk evladına vermekte en büyük sorumluluğu üzerine almıştır.

İslamiyet öncesi Türk eğitim tarihi incelendiğinde eğitim insanların yaşam biçimlerine göre şekillenmiştir. Ayrıca Türk çocuğu yaşam koşulları sebebiyle hızlı büyümek zorunda ve en önemli vazifesi ise nitelikli bir yetişkin olmaktır.

Töre eğitimde önemlidir ve ilk olarak anne-babaya karşı saygılı, itaatkar olunması gerektiği öğretilir. Hunlarda ve eski Türk kavimlerinde Şaman ve Kamlar yaygın eğitimci olarak kabul görür.

Göktürklerde de eğitim birçok yönden Hun eğitim sistemine benziyordu, fakat geliştirmiş oldukları 38 harfli milli alfabe ile onlardan ayrılıyordu. Bilgi artık yazılı olarak aktarılmaktaydı.

Uygurlar da yine kendilerine has milli bir alfabe geliştirmiş, bu alfabeyi o günkü koşullar altında toplumun önemli bir kesimine yayabilmiş, matbaanın da kullanılmaya başlanmasıyla eğitime işlerlik kazandırılmıştır.¹

İskitlerden itibaren Türkler bilimsel ve edebi faaliyetlere önem vermiş, Alp Er Tunga, Şu, Ergenekon gibi destanlar kurgulamışlardır. Zamanla Türk devletlerinin sınırlarının genişlemesinin ve yerleşikliğin bir sonucu olarak müesseseleşme yoluna gidilmiştir.

Söz konusu müesseseleşme çalışmalarının neticesinde özellikle Karahanlılar devri itibariyle eğitimlerin verildiği önemli kurumlar olan medreseler Türk dünyasında yaygınlık göstermeye başladı.

Karahanlılar devrinde Kutadgu Bilig, Divan-ı Lügatit Türk gibi İslami dönemin ilk edebi ürünleri yazıya geçirildi. Medrese usulünü miras alan ve bunu temellendiren Selçuklular zamanında eğitim Nizamiye Medreseleri aracılığıyla verilmekteydi.

Bu medreselerde bilimde Arapça, edebiyatta ise Farsça hakimdi. Devletin bürokrasi dili de hakim olunan coğrafyanın da tesiri ile Fars diliydi. Moğol istilaları sebebiyle Anadolu'ya akın eden Türkmenlerin kurmuş olduğu Osmanlı Devleti hakimiyeti boyunca da eğitimin temel dinamiğini medreseler oluşturmaktaydı.

XVI. yüzyıldan sonra batıdaki gelişmelere ayak uyduramayan Osmanlı devleti zamanla bilimsel faaliyetlerde geride kalmıştır.

¹ Servet Hali-Selcan Rencüzoğulları, İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, C. 6, Sayı: 17, Yaz 2017, s. 427-432.

XIX. asırda çeşitli alanlarda batılılaşma faaliyetleri yürütülse de batıya entegreli bir eğitim geliştirilemediği için eğitim hususunda başarı sağlanamamış, eğitim hususundaki ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla batıdan uzman getirme yolunu seçmiştir.

Osmanlı Devleti'nin yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Mustafa Kemal Batı ile olan etkileşimi sağlamak amacıyla birtakım girişimlerde bulunmuş, eğitimin her aşamasında değişikliklere başvurmuştur. Bunun da ilk ayağını harf devrimi alanında yapılan yenilikler oluşturmuştur.

EĞİTİM VE ÖĞRETİM FAALİYETLERİNİN GELİŞİM SÜRECİ

Cumhuriyet'in İlk Devrinde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri

Devlet-i Aliyye'nin duraklama ve gerileme sebeplerinden birisi de eğitim-öğretim alanındaki faaliyetlerin yetersiz kalması ve ihmal edilmiş olmasıdır. Avrupalı devletler, XVI. ve XVII. asırlarda matbaanın da tesiri ile bilimsel olarak gelişmeye ve ilerlemeye başlamış, eğitim öğretime önem atfetmiş, eğitimde büyük bir atılım sürecine girmişlerdir.

Osmanlı Devleti ise bu süreçte batıdaki gelişmelerin dışında kalarak batıda zuhur eden yeniliklere mesafeli kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu süreç içerisinde eğitim hususunda kötü bir mirası devralmıştır.

Eğitim ve kültür sahasında birlik olmadığı gibi, okullaşma konusunda da sıkıntılar baş göstermiştir. Ayrıca bu dönemde okur yazarlık hususunda da belirgin problemler temayüz göstermiştir.

Yunan ordusunun Kütahya-Eskişehir hudutlarına yönelik saldırı planları içerisine girdiği günlerde 16 Temmuz 1921 tarihinde, Ankara'da Maarif Kongresi tertip edilmiştir ki, anlamlı bir kongredir.

Ülkemizin zor zamanlar yaşadığı bu süreçte Mustafa Kemal kongrenin tehir edilmesine rıza göstermemiş, milli ve muasır bir eğitimin temellerinin atılması noktasında şu ifadeleri dile getirmiştir:

“Şimdiye kadar izlenen öğretim ve eğitim yöntemlerinin, milletimizin gerileme tarihinde, en önemli etken olduğu kanısındayım...”

Ayrıca Mustafa Kemal Türk milletinin karakterine uygun bir eğitimin geliştirilmesine yönelik atılım yapılmasını vurgulamış, bu eğitimin de öğretmenler vasıtası ile gerçekleşebileceğini dile getirmiştir.²

Mustafa Kemal Atatürk eğitim alanında yabancı uzmanlardan da maksimum seviyede faydalanmak istemiştir. Yabancı uzmanlardan faydalanma hususunda Japonya ve Almanya birer numunedir.

Osmanlı ve Çin’de ise bu yönde eğitim açısından başarısızlık söz konusudur. Çiftçilik, posta, kimya, orman ve veterinerlik gibi birçok sahada yurt dışından gelen uzmanların görüşlerine başvurmuştur.³

2 Mart 1926’daki Maarif teşkilatı hakkındaki kanun taslağı kabul görünce laik eğitim öğretim sistemine uygun ilk ve orta öğretim eğitim programlarının esasları belirlenmiştir. Böylece eğitim daha modern bir hale getirilmiştir.

Sonrasında ise milli ve laik eğitimi öngören eğitim sistemini yaygınlaştırmak gayesi ile ilkokul, ortaokul, lise, meslek ve yüksek öğretim kurumları tesis edildi. Ayrıca ilköğretim mecburi hale getirildi.⁴

Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Eğitim ve Öğretim Alanında Tevarüs Eden Miras

Tanzimat öncesinde tüm orta ve yükseköğretimi icra eden kurumlar olarak değerlendirilen medreseler, Tanzimat’ın hemen akabinde idari alanda yaşanan aksaklıklar ve bilim seviyesinin düşmesi gibi nedenlerden dolayı amacının dışına çıkmış, nitelikten yoksun kurumlar haline gelmiştir.

² Temuçin Faik Ertan, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2020, s. 184,185.

³ Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2021, s. 103-104.

⁴ İsmail Güven, *Türk Eğitim Tarihi*, Naturel Yayınları, Ankara 2010, s. 212.

Avrupa ülkelerinde bilim gelişme gösterirken, ülkemizde eğitim-öğretim alanında aksaklıklar zuhur etmiştir. Ülkemizdeki eğitim sistemi Batı ile entegreli ve ona yönelimli bir şekilde ilerleyememiştir.

Osmanlı Devleti Batı'dan farklı alanlarda ve birçok dalda uzmanlar getirmiş ve beraberinde modern anlamda rüştiyeler, idadiler, sultaniler gibi yeni eğitim ve öğretim kurumları tesis edilmiştir.

Vakıf müesseseleri olarak nitelendirilen medreselerden devlet desteği çekilmiş, ancak tamamen kapatılmamışlardı. Böylece eğitimde ikilikler ve çatışmalar zuhura gelmişti. Bir taraftan da yabancı okullar, misyoner okulları ve azınlık okulları ülkede faaliyet alanı bulmuştu.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı'dan devraldığı eğitim modelinde, farklı bireyler yetiştiren, farklı eğitim yönteminin uygulandığı bir sistem hakimdi. Yeni eğitim sistemi ise milli karakterde bir eğitim modelini inşa etmek istiyordu.

Yapılacak olan yeniliklerin halk üzerinde etki bırakabilmesi için mevcut bütün eğitim sistemlerinin tek bir çatı altında birleştirilmesi gerekiyordu. Bundan dolayı 3 Mart 1924'te eğitim ve öğretimde birliği esas alan Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi.

Kanun içeriğinde mahalle mektepleri ve medreselerin ilga edilmesine yönelik herhangi bir madde yer almamaktaydı. Bu kanun, Türkiye'deki bütün eğitim ve öğretim kurumlarını tek bir merkezde topluyordu.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun içermiş olduğu maddeleri uygulaması için Maarif Vekili Vasıf Bey görevlendirildi. Tevhid-i Tedrisat ile ilgili vermiş olduğu demecinde şu ifadelere değinmiştir: "...Türkiye'de bundan sonra bir tek terbiye, bir tek mektep, bir tek tedris olacaktır..."⁵

Vasıf Bey sonrasında yayımladığı bir genelge ile daha önce kurulmuş olan mahalle mekteplerini ve medreseleri ortadan kaldırdı. Medreselerin inkıraza uğramasıyla birlikte dini tedrisatta bir boşluk meydana geldi.

Bu boşluğu gidermek gayesi ile lisansüstü seviyede eğitim veren Süleymaniye Medresesi yerine 1924'te Darülfünun'a bağlı bir İlahiyat Fakültesi kuruldu. Öğrenci sayısında azalmaların olması

⁵ a.g.e., *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, s.42.

sebebiyle yine 1924 senesinde yapılan Üniversite Reformu kapsamında İslam Tetkikleri Enstitüsü tesis edildi.

İmam ve hatim yetiştirme gayesi ile 1923 senesinde ülkemizin farklı coğrafyalarında 29 imam hatip okulu açıldı. Zamanla bu okulların sayısı ikiye düştü ve sonrasındaysa tamamen kapatıldı.

1930 senesinde ise din dersleri tamamen müfredattan çıkarıldı. Buna gerekçe olarak Türkiye’de sadece Müslümanların eğitim görmediği farklı din ve uyruktan insanların bulunduğu gösterildi.

Diğer taraftan azınlık ve misyoner okulları da ülkemiz için büyük bir sorun teşkil etmekteydi. Lozan Antlaşması belli şartlar çerçevesinde bu okulların ülkemizde faaliyet göstermesine müsaade etmişti.

Belirlenen kurallara göre eğitim vermeyen okullar kapatılmıştı. Batılılaşma ile birlikte ülkemizde ilerleme kaydeden ve güçlenen modern kurumlar, geleneksel kurumlara son vermiş, beraberinde medreseler de tarihe karışmıştır.⁶

Cumhuriyet Devri Öncesinde ve Sonrasında Alfabe ve Okuma Yazma Faaliyetleri İle İlgili Gelişmeler

XX. asırda Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonraki süreçte tesis edilen okullar, Osmanlı Devleti’nin kurmuş olduğu geleneksel tipteki ve modernleşmeyi ıskalamış okullardan tamamen farklıdır.

Atatürk’ün kurmuş olduğu okulların temel amacı laik esaslar içeren bir eğitim modelini uygulamaya koymasındır. Onun kurmuş olduğu okullar, merkeziyetçi bir yapıya sahiptir ve MEB’e (Milli Eğitim Bakanlığı) bağlıdır.

⁶ a.g.e., *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarih*, s. 185-189.

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde devlete kalifiyeli çalışan yetiştirmek gayesi ile mesleki ve teknik öğretim okulları açılmıştır. Bu okulları Endüstri ve küçük sanatlar, ev ekonomisi, kadın sanatları, ticaret, öğretmenlik, dini personel, sağlık, tarım, hayvancılık şeklinde sınıflandırabiliriz.⁷

Okullaşma sahasında yapılan çalışmaların hemen akabinde okullarda kullanılacak dilin ne olması gerektiği sorunu ortaya çıktı.

Türkler tarih boyunca Türk eğitim sistemi dahilinde Göktürk, Uygur, Arap ve Kril alfabelerini kullandılar. Arap kökenli alfabenin okuma ve yazmada doğurduğu güçlükler yeni Türk devletini alfabe arayışına itti.

Okuma yazma bilenlerin sayısındaki azlık, daha II. Meşrutiyet devrinde İttihatçı zümreyi dahi rahatsız etmişti. Mustafa Kemal Atatürk, Meşrutiyet ortamının ideolojik havasından etkilenmiş ve sonrasında Mazhar Müfit Kansu Bey'e Latin alfabesinin Türk eğitim sistemi için uygun olabileceğini izah etmiştir.

İzmir İktisat Kongresi'nde sonrasında bir araya gelen vekiller ve Mustafa Kemal, Misak-ı İktisadi'de bir okuma bayramından söz etmişler ve bu konuda birtakım düzenlemelere gidileceğinin haberini vermişlerdir.

Türk dili için Arap harflerinin yetersizliğine ve tekrardan reforme edilmesine yönelik ilk ifadeler 1862-1863 yıllarında Münif Paşa, Azerbaycanlı Ahundzade Feth-i Ali ve İranlı Mirza Melkum Han'dır.⁸

Türkiye'nin muasır devletler seviyesine ulaştırılması için yapılan en keskin girişimlerden birisi de 20 Mayıs 1928 tarihinde uluslararası rakamların kabulüyle atılmış ve sonrasında Atatürk'ü de girişimleri doğrultusunda Türk Alfabesi'nin oluşturulması noktasında bir heyet kurulmuştur.

⁷ Kemal Aytaç, Türkiye'de Eğitim Sistemi ve Eğitim Seviyesi, s. 242-246. (Eser, Frankfurt'taki Uluslararası Alman Pedagojik Araştırma Enstitüsü'nde verilmiş olan konferansın Türkçe çevirisidir.)

⁸ a.g.e., Atatürk Devri Türk Eğitimi, s. 81.

Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde Arap harfleri yerine Latin harfleri ile okuma yazma öğreten okullar açılmış, Batı'ya entegreli bir eğitim modeli geliştirilmiştir.⁹

Cumhuriyet Devri Öncesinde ve Sonrasında İlköğretim ve Ortaöğretim Alanında Yaşanan Gelişmeler

Eğitim kurumları alanında çalışan bazı tarihçiler tarafından Sıbyan Mektepleri okulöncesi eğitimin bir basamağı olarak görülse de aslında XX. asra gelinceye kadar okulöncesi eğitim veren bir kuruma rastlanmamaktadır.

Türkiye'de okulöncesi eğitim kurumlarının Müslüman kitle arasında yaygınlık göstermesi 1910 yılından sonrasına tarihlendirilmektedir. Özel bir mahiyet taşıyan bu kurumlar, "Çocuk Bahçesi", "Kindergarten", "Valide Mektebi" gibi isimler taşımaktaydı.

Ayrıca bu okulların öğretim malzemeleri de yurtdışından sağlanmaktaydı. 4-6 yaş grubu öğrencilerin eğitim gördüğü bu sistemde öğrenim süresi iki yıldır. 1914 senesine gelindiğinde, Türkiye'de ilk resmi okulöncesi eğitim kurumları açıldı. Açılan bu okullara öğretmen yetiştirmek gayesi ile "Ana Muallime Mektebi" açıldı.

Ülkemizde açılan okulöncesi kurumları sistem itibariyle İsviçre modeli esas alınarak gelişme göstermiştir. 1915 senesinde Ana Mektepleri Nizamnamesi yayımlandı. Bu nizamname içerik olarak anaokulu açmanın şartlarını, anaokullarında eğitim görebilmek için yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri kapsamaktaydı.

Ortaöğretim alanında gerçekleştirilen faaliyetlere bakıldığında zaman, ortaöğretim kurumları, ilköğretime bağlı olarak en az dört yıllık öğretim kurumlarından (liseler) meydana gelmekteydi. Bu okullar genel liseler, mesleki ve mesleki teknik liseler olmak üzere iki ana başlıkta değerlendirilmekteydi.

⁹ a.g.e., *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarih*, s. 187-188.

1926 yılında çıkarılan bir anayasa ile ortaöğretim okullarının süresi üç yıla çıkarılmıştır. 1950 sonrası birtakım girişimler sonucunda bu liselerdeki eğitim süresi dört yıla çıkarılmış, 1955 senesinde tekrardan üç yıla indirilmiştir.¹⁰

Cumhuriyet Devrinin İlk Yıllarında Halka Yönelik Eğitimi Faaliyetleri

Ülke genelinde hemen her kesimden halka yönelik eğitim ve öğretim politikaları Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce başlamış ve farklı alanlarda Osmanlı Devleti'nde de uygulanmıştır.

Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte, yeni alfabenin halka indirgenmesi ve öğretilmesi gerekliliği zuhur etmiştir. Böylece 1 Kasım 1928 tarihinde Latin Alfabesi kabul edilmiş, sonrasında halkı okuryazar yapmak gayesi ile Millet mektepleri kurulmuş ve ülke genelinde yaygınlaştırılmıştır.

Latin Alfabesi'nin akabinde Bakanlar Kurulu, 11 Kasım 1928'de Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'in hazırlamış olduğu "Millet Mektepleri Talimatnamesi"ni kabul etmiş ve bu talimatname resmi gazetede yayımlandıktan sonra uygulamaya koyulmuştur.

Millet Mektepleri talimatnamesine göre, iller ilçeler, bucaklar ve köyler esas alınarak iki derslik açılmıştır. Birinci dersliğin amacı alfabe öğretmek diğer dersliğin amacı ise okuma-yazma öğrenmiş olan halkın hayatını idame ettirebilmesi ve vatandaşlığa dair bilgilerin verilmesi için "iyi vatandaş, iyi insan" sloganı ile eğitimler verilmiştir.¹¹

Ayrıca ülke genelinde milli şuur anlamında ulusal bir tarih anlayışının temellendirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması için Mustafa Kemal Atatürk tarafından birtakım çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

¹⁰ a.g.e. *Türk Eğitim Tarihi*, s. 213-217.

¹¹ Haluk Selvi, *Sorularla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017, s. 192-193.

Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde 16-45 yaş aralığındaki halk için eğitici kurslar düzenlendi. Halka verilen bu eğitim hizmetleri kapsamında özellikle sağlık ve yurt bilgisi derslerine ehemmiyet gösterildi. Halk okuma odalarında ise okuma alışkanlığının kazandırılması hedeflendi. 1926 senesinden itibaren kız ve erkek öğrencilerin birlikte eğitim görebileceği karma eğitim sistemi kabul edildi.¹²

Ayrıca millet mektepleri sadece okuma yazma öğretmekle yetinmemiş, insanlara hayatlarını idame ettirebilmeleri için gerekli temel bilgileri de verme sorumluluğunu da üstlenmiştir.

Sabit ve gezici A ve B dershanelerinin yanı sıra Halk Okuma Odaları ve Köy Yatı Dershaneleri de tesis edilmiş, bu işle görevlendirilmiştir ki, bunların da halkı eğitmek adına faydalı çalışmaları olmuştur.¹³

1931 senesine gelindiğinde Türk Ocaklarının, Türk Halk Bilgisi Derneği'nin ve Muallim Birliklerinin kendilerini feshetmelerinden sonra uzun uğraş ve araştırmalar sonucunda 19 Şubat 1932 tarihinde eş zamanlı olarak Bursa, Afyon, Ankara gibi şehirlerde 14 tane Halk Evleri açıldı. 1938 yılına gelindiğinde ise bu sayı 209'a ulaştı.

Halk evleri CHP tarafından kuruluyor ve memur, halk kesiminden istisnasız herkese açık tutuluyordu. Halkevlerinde spordan günlük yaşama dair bütün eğitim ve uygulamalara yer verilmekteydi.¹⁴

Osmanlı Devleti birçok ulusu bünyesinde barındırdığı için milli bir tarihten söz etmek mümkün değildi. Osmanlı tarih eğitiminde temel olarak İslam tarihi ve hanedanların tarihine dayalı olan bir tarih eğitimi mevcuttu.

Hâlbuki İslam Öncesi Türk Tarihi Asya'da gelişmiş bir uygarlık tarihini barındırmaktaydı. Bunu fark eden farklı dillerde yazılan kaynakları müşahede eden Mustafa Kemal Türk Tarihi'nin sistematik bir şekilde verilebilmesi için 12 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin kurulması için büyük bir çaba sarf etti.

¹² a.g.e., *Türk Eğitim Tarihi*, s. 213.

¹³ a.g.e., *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, s. 97.

¹⁴ a.g.e., *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, s. 144-145.

1935 senesinde Türk Tarih Kurumu adını alan bu cemiyet, ulusal tarih anlayışını geliştirmeyi ve Türk milletinde milli bilince katkı sağlamayı hedefliyordu.

Milli kültür ve benliğin gelişimine etki eden diğer bir unsur ise dildir. Dil, geçmişten geleceğe insanlar arasındaki etkileşimdeki en büyük köprü vazifesini görür.

Bizler duygu ve düşüncelerimizi, faaliyetlerimizi gelecek kuşaklara dil vasıtası ile aktarırız. Yalın, herkesin kolay anlaşabileceği ve rahatlıkla konuşabileceği bir dil için dilin yalın hale gelmesi gerekmektedir.

Osmanlı eğitim sisteminde Arapça, Farsça ve sonrasında Fransızca'nın da etkin olması ile birlikte Cumhuriyet Türkiye'sinde büyük bir dil karmaşası yaşanmıştır. Bu karmaşayı ortadan kaldırmak ve yalın, milli bir dilin hayat bulması için çalışmalar yapılmıştır.

Mustafa Kemal'in liderliğini üstlendiği bu girişimlerin ilk ayağı, 12 Temmuz 1932'de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti'dir. Türk Dili'nin dünü ve yarını için, dil üzerindeki gelişmeleri belirlemek gayesi ile 26 Eylül 1936'da Dolmabahçe'de Birinci Dil Kurultayı toplanmıştır.

31 Ağustos 1936'da ismi Türk Dil Kurumu olan bu cemiyet Türkçeyi bir kültür ve sanat dili haline getirmeyi hedeflemiştir. Bütün bu gelişmelerin yanı sıra üniversite konusunda da birtakım gelişmeler de yaşanmıştır.

Darülfünun adı ile Türkiye Cumhuriyetine miras kalan bu yapı, İsviçre'den gelen Prof. Malche'nin raporları doğrultusunda 1933 Üniversite Reformu ile İstanbul Üniversitesi adını almıştır.

Almanya'da Nazi baskından kaçıp Türkiye'ye gelen bilim insanları da bu oluşumun etrafında görevler almıştır. Sadece İstanbul Üniversitesi ile yetinmeyen Mustafa Kemal, 1933'te Yüksek Ziraat Enstitüsü, sonrasında Ankara Üniversitesi'nin (1946) temellerini oluşturacak olan, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin (1935) kurulmasına ön ayak olmuştur.

Mustafa Kemal'i eğitim öğretim faaliyetlerine çok önem verdiği için mirasının bir kısmını eğitim ve kültürel alanlarda hizmet veren Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih kurumuna bağışlamıştır.¹⁵

Cumhuriyet devrinde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yanı sıra güzel sanatlar alanında da olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Osmanlı'dan devralınan güzel sanat okulu da bu dönemde geliştirilmiştir.

¹⁵ a.g.e., *Sorularla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, s. 343.

Güzel sanatlara yönelik eğitim veren sanat okulları açılmış ve bu vazifeyi 1932 senesinde açılan Halkevleri üstlenmiştir. Böylece toplumda müzik, resim gibi envai sanat dallarına ilgi oluşturmak hedeflenmiştir. Bu alanlarda önemli sanatçılar yetiştirilmiştir.¹⁶

Sonuç

Türklerde en eski tarihlerden bu yana eğitime özel bir önem atfedilmektedir. En eski çağlardan bu yana çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak farklı eğitim metotları denenmiştir.

Türklerde eğitime bu kadar önem verilmesinin sebepleri altında, günlük yaşamda gerek birey olarak gerekse kendi devletine karşı bir vazife olarak algılanmasından ileri gelmektedir.

Bizler birey olarak kendimizi geliştirirken, toplum ve devlet nazarında da nitelikli iş gücü potansiyelini oluşturmayı hedefleriz. Bu hedeflere ulaşabilme gayesiyle her genç okul sıralarından geçer, belirli talim ve terbiyeyi edindikten sonra bu nitelikleri uygulama ve hayata geçirme safhasına erişiriz.

Türk eğitim geleneğine göre eğitim ailede başlar, okulda devam eder ve sahip olunan çevre ekseninde gelişme gösterir. İlk Türkler Uygurlara kadarki süreçte göçebe bir hayat tarzını tercih ettiği için eğitimler genel itibariyle at üzerinde, obalarda, çadırlarda gerçekleştirilmiştir.

Uygurların yerleşik yaşama geçmesiyle birlikte mimari anlamda da eğitim kurumları tesis edilmiş, Göktürkler gibi milli bir alfabe geliştirilmiş, okuma yazma seferberliği gerçekleştirilmiştir. İnsanlarımız duygu ve düşüncelerini dikilitaşlara, Bengü taşlara işlemişlerdir.

Uygurlardan sonraki süreçte, İlk Müslüman Türk Devletleri olarak bilinen Karahanlı, Gazneli ve Selçuklu gibi Türk toplumlarında Asrı Saadet dönemi medrese usulü benimsenmiştir. Dersler buralarda işlenmiş, devlet ve toplum için gerekli olan bürokrat, bilim ve sanat insanları buralarda yetişmiştir.

Bu usulü Osmanlı Devleti de kurum ve kuruluşları ile devam ettirmiş, ilerde kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'nin bürokrat ve devlet adamlarının yetişmesine olanak sağlamıştır.

¹⁶ a.g.e., *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarih*, s. 188-191.

Osmanlı Devleti'nde özellikle XIX. asır itibariyle eğitim alanında batılılaşma girişimlerinde bulunulmuş, batıdan uzmanlar getirilerek her alanda modernleşme yoluna gidilmiştir.

Bu mirası devralan Türkiye Cumhuriyeti, dönemin şartlarını da dikkate alarak, eğitimde harf inkılabı gibi birtakım köklü değişikliklerin yolunu tutmuştur. Böylece batıya entegreli bir eğitim reformu gerçekleştirilmek istenmiştir.

Atatürk Türkiye'sinden sonra da eğitimde farklı metot ve uygulamaların takip edildiği gözlemlenmektedir. Özellikle 1950, 1980 ve 2000 sonrası dönemlerde okulöncesinden yükseköğretime kadar ki kademelerde belirgin değişiklikler zuhura gelmiş, eğitim öğretim süresinin miktarından sınav isimlerine varıncaya kadar eğitim sistemimizde birçok gelişmeler yaşanmıştır.

Kaynakça

Esergül Balcı, "Adalet ve Kalkınma Partisi İktidarı Döneminde Türkiye'de Eğitim Politikaları", *İnsan&İnsan, Yıl/Year 8, Sayı/Issue 27, Kış/Winter 2021*.

Feyzullah Ezer, "Menderes Dönemi Türkiye'nin Eğitim Politikaları (1950-1960)", *Turkish Studies - History, 15(1)*.

Gamze Ömürlüoğlu, "Ak Parti Döneminde Eğitim Sisteminin İdeolojik Temelleri", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies), Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 12, Yıl/Year: 2020*.

Haluk Selvi, *Sorularla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017.

İsmail Güven, *Türk Eğitim Tarihi*, Naturel Yayınları, Ankara 2010.

Kemal Aytaç, "Türkiye'de Eğitim Sistemi ve Eğitim Seviyesi".

Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2021.

Özkan Öztürk, 1980 Sonrası Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi (Yüksek Lisans Tezi), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya 2009.

Serkan Arslan, 1980 Sonrası Türkiye’de Eğitim ve Kalkınma Arasındaki İlişki (Yüksek Lisans Tezi) *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli 2019.*

Servet Hali-Selcan Rencüzoğulları, “İslamiyet Öncesi Dönemde Türklerde Eğitim”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, C. 6, Sayı: 17, Yaz 2017.

Temuçin Faik Ertan, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2020.

Yahya Akyüz, *Başlangıçtan 1993’e Türk Eğitim Tarihi*, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul 1994.

Yaşar Baytal, “Demokrat Parti’nin Eğitim Politikalarında Din ve Dini Okullar”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, sayı: 66, Bahar 2020.

Zafer Tangülü, “Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları (1950-1960)”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Bahar 2012*, 10(2).

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/adalet-ve-kalkinma-partisi-kuruldu-10017>